No. 2 - 1960

HEEMKUNDEKRING "PEELLAND" te HELMOND

Opgericht 24 mei 1948

Secretariaat
Mej. T. Cornelissen
W. Prinzenstraat 29

Bijdragen voor
dit blad aan :
C. van Bokhoven
Oostende 31 A

L.S.,

Hierdoor hebben wij de eer u uit te nodigen tot bijwoning der

11e Jaarvergadering

op maandag 7 maart a.s. des avonds om kwart over acht in Hotel West Ende. Op deze avond zal de heer J. Vriends een causerie houden over:

"Bijen houden vroeger en nu"

Hier volgt de agenda:

1. Opening, waarna voorlezing van de verslagen van secretaris en penningmeester.
2. Benoeming van een kascommissie.
3. Bestuursverkiezing. Het gehele bestuur is aftredend. De voorzitter, de heer P. v.d. Burgt, stelt zich niet meer herkiesbaar i.v.m. zijn vertrek uit onze stad. De overige bestuursleden zijn herkiesbaar. Vóór de aanvang der vergadering kunnen candidaten worden voorgesteld. Als voorzitter van onze kring wordt door het bestuur voorgedragen de heer P.E.P. Hornikx.
4. Lezing door de heer J. Vriends.
5. Rondvraag en sluiting.

Op 28 maart of 4 april a.s. zal de heer K.N. Elno, kunsthistoricus, te Schilde bij Antwerpen, voor onze leden een lezing houden over het onderwerp:"De betekenis van de 19e eeuw voor de hedendaagse kunst, architectuur en vormgeving"

Het Bestuur.

Bijen houden-vroeger en nu.

Van oudsher hebben de mensen belangstelling gehad voor bijen e dat wilde zeggen: voor de zoete honing als een welkome lekkernij en voor de was, die eeuwenlang zorgde voor de verlichting van Kastelen en Kerken. Beide zaken hebben wel zeer veel aan belangstelling ingeboet. Honing is niet meer de enige zoetsto: Kunsthoning en een paar dozijn soorten jam zorgen wel voor kleurige en gevarieerde sortering van de ontbijttafel, en lang vóór de electrische lamp hadden gas en carbid al voor betere lichtbronnen gezorgd. Zelfs de kaarsen die we nog gebruiken, meest als sieraad, zijn niet echt en alleen op het altaar in de Kerk is nog een percentage natuurwas voorgeschreven.
Daarmede blijkt het wel, dat de bijenteelt haar belang heeft overleefd, maar er zijn zeker nog zeer aantrekkelijke kanten.
Primo: is men grondig overtuigd geraakt van de enorme waarde der bijenvolken bij het bestuiven van onze bloemen en cultuurgewassen.
Secundo: het is een allerfraaiste vrije-tijd-besteding, die, op de moderne manier bedreven, nog altijd een paar gezinnen ka voorzien van een voedzame en vitamine-rijke versnapering. Als we zeggen "moderne manier" bedreven, voelt u al wel, dat er veranderingen hebben plaats gehad in de eeuwenoude gewoonten van het bedrijf. En dat betreft op de eerste plaats de behuizing van het stekelige volk.
Voor de mens er zich mee bemoeide waren het natuurlijk de holle bomen en de spleten en openingen in de rotsen en verlaten konijnenholen waar de raten werden opgehangen.
In de voorhistorische grotten vinden we al muurschilderingen, waarop een verre voorvader in een boom is geklommen en de steken van de verbolgen bijen trotseert om de zoete buit te winnen. Maar de mens wilde ze bij de hand hebben en bood ze geschikte woningen in de vorm van strokorven, koel in de zomer (dat de was niet smelten zou !) en warm in de winter, als ze op een kluitje bij elkaar gekropen ieder een miniem klein beetje warmte leveren, wat nodig bewaard moet blijven om ze door de winter te helpen.
Hadden de korven al bepaalde voordelen, ze waren toch wel zee onpraktisch en hadden ook legio nadelen. Het ergste was wel, dat men de honing niet kon winnen zonder het hele volk te doden en het ingenieuze ratenbouwsel te slopen.
Aan de hand van lichtbeelden hopen we duidelijk het onderschei te kunnen laten zien, dat zal beter lukken dan in een uitvoerige beschrijving. Dan gaan we ook een bezoek brengen in

korf en kast om iets te achterhalen van dat wonderlijk geordende leven van tienduizenden van deze haastige diertjes, die ieder apart en allen tesamen zo ongelooflijk punktueel hun plicht volbrengen. Het meest interessante is het geheim der voortplanting. Een koningin, die na éénmalige bevruchting, haar leven lang - tot zes jaren - eieren zal leggen, honderden per dag. En of ze het zelf voor het zeggen heeft, verdeelt ze haar eieren over grote en kleine raten, waaruit de mannelijke darren en de vrouwelijke werkbijen komen, alnaar het volk die nodig heeft.
We praten ook even over de vraag, of de bijen nu wezenlijk een taal hebben, d.w.z. dat ze elkaar echt mededelingen doen...
U moogt zo maar niet ongelovig neen zeggen !

J.V.

-o-o-o-o-o-

WIE BOUWDE ONZE STAD ? IV.

Reeds terstond, nadat pastoor Spierings het pastoraal van Helmond had aanvaard, werden er plannen gemaakt voor vergroting van de kerk en werd er blijkbaar contact opgenomen met enkele architecten.
Er dienden zich in 1852 drie architecten aan:
Cuypers uit Roermond, Van Tulder uit Tilburg en Berckmans uit Antwerpen. De eerste, P.J.H. Cuypers bood in augustus 1852 reeds een voorlopig plan aan. Mgr. Frenken, onze kerkelijke geschiedschrijver, meent te mogen beweren, dat dit "een der eerste zo niet de eerste zijner sollicitatiën als architect was". Ofschoon het kerkbestuur zijn ingediende plannen zeer geschikt vond meende het toch, gezien zijn jeugdige leeftijd, het niet aan hem te mogen opdragen. (Bijna vijftig jaar later kreeg hij de opdracht om de tweede Helmondse parochiekerk in de Veestraat te bouwen).
Berckmans, professor in de bouwkunde aan de Academie te Antwerwilde met van Tulder en Cuypers, twee van zijn leerlingen, niet in de concurrentie treden. Hij getuigde dat Van Tulder in zijn oog niets te betekenen had, maar noemde Cuypers een zijner knapste leerlingen. Ten slotte werd het werk gegeven aan Th. Molkenboer uit Leiden. Dit vertelt ons Schutjes in zijn "Nieuwe Geschiedenis van het Bisdom 's-Hertogenbosch".
Hij weet ook te melden, dat de Kerk bij gedeelten werd gebouwd, (zodat de Kerkdiensten toch geregeld konden voortgaan). Dat is mogelijk ook wel de reden geweest, waarom er zo lang (van 1856

tot 1861) aan gewerkt is. In die tussentijd was ook de toren verzwaard, verhoogd en van een nieuwe spits voorzien. Over dit laatste werk schreef de Kerkmeester Coovels in zijn journaal: "19 jan. 1860. Heden is men begonnen met het afbreken "van de toren. Voor de middag circa 11 uur heeft men de haan "van het kruis afgenomen en nog voor twaalf uur was het ijze-"ren kruis reeds van het spil gehesen en naar onder gehaald. "De appel onder het kruis boven de peer (een plat ronde bol) "is des middags afgenomen van de spil en de peer; eer die af-"gebroken was, heeft drie volle dagen arbeid geëist."
De geschiedschrijver van het Bisdom, pastoor L. Schutjes verhaalt nog verder dat op 17 april 1857 de pastoor de eerste steen legde voor de schone kerk en dat hij deze op 13 oktober 1860 inzegende. De plechtige consecratie geschiedde op 30 september 1861 door Mgr. J.P. Deppen.
En dan roept de schrijver uit: "Eere den herder, die over weinig middelen had te beschikken en toch zulk een prachtig gebouw, een sieraad der stad, heeft weten daar te stellen."
Weinigen zullen het met deze appreciatie eens zijn, meent pastoor A. Frenken. Helemaal oneens was het August Sassen, die aan Z.Eerw. kort voor diens dood (1913) van de voormalige St. Lambertuskerk schreef "een mooi laatgothiek gebouw, dat jammer genoeg onder deken Spierings werd gesloopt en vervange door de huidige kerk van de meest volmaakte onbeduidendheid."
Dit laatste vindt Frenken erg overdreven, maar volkomen stemt hij in met Sassen's laatste woorden uit diezelfde brief: "Zoo ging nodeloos een mooi monument voor Helmond verloren."
De algehele vernieuwing van de kerk, toren en al inbegrepen, kostte niet minder dan *f* 125.308,27.
De toren is indertijd niet afgebroken en opnieuw gebouwd, maa werd met een laag bakstenen bekleed, zoals duidelijk te zien is boven in de toren van de galmgaten, waar het oude metselwe nog duidelijk is aan te wijzen.

Jac.Heere

Vriendelijk doch dringend verzoek ik de leden die hun contributie à *f* 5,- (incl. abonnementsgeld) nog niet betaald hebben dit NU te willen gireren op no. 404856 t.n.v. Th. van Mierlo te Helmond.
Ik kan niet de nieuwe ledenlijst samenstellen, waarop het Hoofdbestuur van Brab. Heem met ongeduld zit te wachten, voor dat de contributie van onze leden ontvangen is.
Mag ik op uwe medewerking rekenen ? Bij voorbaat dank.

Th.v.Mierlo

Oudste inwoners van onze stad.

Hieronder volgen de namen van onze stadgenoten die thans de leeftijd van 90 jaar of meer bereikt hebben.

De heer J. Verberne, 2e Haagstraat 47, geboren in Someren 24 februari 1865

Mejuffr. J.M.J.H. Raymakers, Markt 47, geboren in Helmond 16 januari 1866

Mevrouw de weduwe Roelofs geb. van Oers, Warandalaan 24 geboren te Driel 25 augustus 1866

De heer L.G. van Bree, Rozenhof 31, geboren te Helmond 28 april 1868

De heer Johannes Jonkers, Rozenhof 31, geboren te Bakel en Milheeze 26 april 1869

-.-.-.-.-.- v.B.

Iets over het Pottenbakkersbedrijf. 3.

De techniek van het Rheinisch Steinzeug.

Wanneer we nu de plastiek, die een kenmerkend aandeel heeft in het Rheinisch Steinzeug behandelen, zien we dat de vroegste stukken versierd zijn met in de klei ingekraste, uitgeknepen, of opgeknepen maskers en strepen, welke in de middeleeuwen als oeroude motieven steeds meer herhaald werden.
Wij zullen ons thans bezighouden met de reliefoplegging die zich eerst met de uitluidende vroeg-gothiek en daarna gedurende de renaissance met rasse schreden tot zeer grote hoogte kwam en die beslissend was voor de verkoop.
Om de reliefopleggingen te maken moest men eerst een model hebben hetwelk door vormsnijders in zandsteen was uitgestoken aan de hand van bijbelse voorstellingen, Italiaanse arabesken, palmetten en bladeren, en niet te vergeten familiewapens. Van deze zandstenen matrijzen werden eerst kleipatrijzen gemaakt, dit is de vorm die de voorstelling later op de kruik moet hebben. Van deze patrijzen werden daarna weer matrijzen gemaakt, ook van klei, en deze werden aan de pottenbakkers verkocht. Daarom zijn de kruiken soms van twee signaturen voorzien. Er

Er waren natuurlijk ook pottenbakkers die de matrijzen zelf ve vaardigden. De matrijzen werden als een stuk gereedschap beschouwd dat van de ene naar de andere werkplaats verhuisde. I diverse musea in Duitsland bevinden zich nog veel van zulke ma trijzen en patrijzen die door opgravingen zijn verkregen. In deze matrijzen werd klei ingedrukt die na aandroging voorzichtig uitgehaald werd en met behulp van dunne kleipap op de reed gevormde kruik werd geplakt, oplettende dat zich geen luchtbel len tussen de oplegging en de kruik bevonden anders zou bij he bakken de oplegging er af springen en de kruik waardeloos word Ook werden veel uit bukshout gesneden stempels gebruikt die ro zetten, sterren, bladeren enz. voorstelden en in de nog vochtige kruik werden gedrukt. Zo werd met de opleggingen een zeer mooi resultaat bereikt.
Dat alle pottenbakkers in die tijd geen kunstenaars waren kun we zien aan diverse werkstukken.
De Rheinische pottenbakker kon ondanks zijn zesjarige leertijd niet altijd zelf zijn vormen maken (om in de gildetaal te spre ken "gesneden en gedrukt werk"). Immers, de kunstenaars waren evenals tegenwoordig, niet dicht bezaaid; en velen maakten gebruik van andermans matrijzen waardoor een door hen aangeboden kunstwerk dan ook niet als een eigen schepping kon beschouwd worden.
De beste pottenbakkers probeerden uit een soort naijver de ver sieringen en vormen steeds maar ingewikkelder te maken hetwelk natuurlijk zeer ten goede kwam aan de bloei van de pottenbakke kunst. In diverse musea pronken nog de prachtige voortbrengsel welke problemen met zich brengen t.a.v. het versieren en bakke met de vroeger gebruikte beperkte hulpmiddelen.
We hebben nu gezien hoeveel werk er verricht moet worden eer h gevormde klaar is voor het bakken. De oven, die met berkenhout werd gestookt, is een rechthoekige ruimte (plm. 4 x 8 meter). Aan de onderste kopzijde een stookruimte overdekt door een gewelf in de vorm van een halve cirkel, en aan de bovenachterzij de een schoorsteen voor uitlaat van rook en gassen. Deze oven kon een groot aantal kannen bevatten. Deze werden in kapsels g zet, dit zijn ronde kokers van een speciale kleisoort met gate in de zijwanden voor toegang van de vlammen. Het opstapelen va de ingekapselde kannen vergde een grote kennis van zaken, de verdeling van het vuur enz., want alles moest tijdens het bakken in evenwicht blijven. Alleen bij behoedzame stijging der hitte en een nauwgezette contrôle was dit mogelijk. Na ongeveer 12 tot 14 uren zacht stoken werd dit gedurende 48 tot 52 uren

opgevoerd tot een witte gloed, waarbij men steeds toezag dat dit gebeurde met behulp van proefscherven welke men bij het vullen van de oven in de nabijheid van het kijkgat had gelegd en met behulp van ijzeren haken uit de oven kon trekken.
Bleek het vuur de gewenste hitte verkregen te hebben, dit nam men waar door ingestrooid zand hetwelk direct aan de scherven vast smolt, dan strooide men door de openingen (de z.g. zoutgaten) boven in het ovengewelf met behulp van ijzeren lepels, zout in de oven. Naar gelang de gewenste dikte van het glazuur werd er meer zout ingestrooid. In Raeren, dat bekend is om zijn dik glazuur, werd per oven tot 800 pond zout verbruikt, waarvan de chloor zich tot chloor-waterstof vormde en door de schoorsteen werd afgevoerd, het natrium verbond zich met het kiezelzuur van de klei tot natronglas, dit noemt men zoutglazuur.
Als het vuur, zoals we eerder zagen, 48 tot 52 uren had gebrand, was het zorgvolle werk geeindigd. Wanneer de oven na enkele dagen was afgekoeld en geopend werd, kon de pottenbakker zich overtuigen of de wekenlange arbeid met een goed resultaat beloond werd,ofwel, dat hij in zijn verwachtingen werd teleurgesteld.

A.C.J. Gruijters.

Noord Brabantse Schuttersgilden

De kring Peelland van de Federatie van Noord-Brabantse Schuttersgilden viert dit jaar zijn 25-jarig bestaan. Dit feest zal tegelijk gevierd worden met het 5e eeuwfeest van het gilde van St. Joris te Asten, op 28 en 29 mei a.s.
Het was de bedoeling om aan alle gemeentebesturen van het voormalig kwartier van Peelland mededeling van het a.s. gildefeest te doen op de wijze zoals dit in vroeger eeuwen het gebruik was. Om praktische redenen kon dit helaas niet doorgaan en daarom heeft men er zich toe beperkt, dat de standaardruiter van het St. Joris gilde te Asten, namens de kringvoorzitter A. Niessen, de bekendmaking op de oude wijze aanbood aan het gemeentebestuur van Helmond, hoofdstad van het voormalige kwartier van Peelland, de oude dekenen van het St. Catharina Gilde en Colveniersgilde te Helmond en het gemeentebestuur van Asten.
In de bekendmaking is tevens het verzoek vervat om ter gelegenheid van het feest een prijs beschikbaar te stellen.
Het schrijven is hierachter in zijn geheel opgenomen.

Helmondt den 15en van de
Sporkelmaent 1960

Aen Borgemeester ende Wethouderen
van de Steden en Dorpen van Peella

WelEdelgestrenge Heeren,

In de jaeren 1200 tot 1580 was het eene hooghe eere als de plaetselijcke Schutterie werd versoght deel te nemen aen een groot Schietspel.
So den Bode kwam om het Gild te nodighen, daer werd hem ene go siere ghedaen.

Schout ende Schepenen lieten den Bode ontbieden en sij dankten Hem de eere het Gild ende hunne goede Stadt ofte Dorpe aenghe-daen. Daernevens beloofden Sij het Gild eene silveren sauskomm ofte silveren beker ofte blat, voorsien van het Wapen van hunn Stadt ofte Dorpe, te sullen medegeven als prijs voor het Schie spel.

In het jaer 1960 bestaet onse Kring 25 jaeren. Oock nu sal een groot Schietspel worden ingeright en wel in Asten, op den nege entwintichsten van de Bloeymaent (Meye aenstaende), daer het Gilde van St. Joris aldaer vijfhondert jaeren bestaet.
Ook nu sal (sullen) Uw plaetselijck Gild (Gilden) werden ghenc so er dit een wesen moghte, om sigh op haer schoonst te comen presenteren, om deel te nemen aen den strijt vaerdich vendelen den staendaert voeren, trommelen, schieten ende so meer.

Het soude een aerdiche gedaghte sijn, so die Steden ende Dorpe van Peelland de aloude gebruikinge in desen jaere in Eere soud willen herstellen. Niet dat Ghij sult besluten eene silveren sauskomme voorsien van het Wapen van Uwe Stadt ofte Dorpe te schenken, een silveren Schilt, waerop het Wapen van Uwe Gemein sou voor ons al een eerlicen prijs sijn.

Uw beslutenisse sal ic mit plesiere lesen.
Ic moge wesen in alle eerbieden

Uw Dienstwillighe Diena

Alphons M.G. Niessen,
Jonge Deken
Voorzitter der Federati
van Noord-Brabantse Sch
terscilden Kring Peella